

OBRACENJE I OBNOVA CRKVE KAO UVJET I PRATNJA EVANGELIZACIJI

Dr Mato ZOVKIĆ

Četvrta sinoda biskupa, u okviru opće teme o evangelizaciji, raspravljala je i o svjedočkom životu pojedinih kršćana i cijele crkvene zajednice kao sastavnom dijelu evangelizacije¹ te o metanoji kao prvotnom cilju naviještanja evanđelja i trajnoj obvezi Crkve u hodu.² U Deklaraciji sinodalnih otaca koja kao »poruka Crkvi izražava optimističko uvjerenje o potrebi i milosnoj mogućnosti evangeliziranja«³ stoji jedan odsjek o tome (br. 6 i 7). Željeli bismo ovdje obraditi taj odsjek, ali tako da misao o potrebi obraćenja i obnove Crkve uklopimo u novo-zavjetni misaoni svijet, kao i u saborsko gibanje kojim se Crkva naših dana uputila u neopozivu obnovu i reformu. Deklaracija četvrte sinode dobiva svoju puninu iz novozavjetnog konteksta kršćanske metanoje⁴ i koncilskog duha sveopće obnove Crkve.⁵

Isusov poziv na metanoju radi Evanđelja i Kraljevstva

Isus je u svojoj nastupnoj propovijedi, kako su je zabilježili Matej i Marko, pozvao i neprestano zove na metanoju koja je uvjet za prihvaćanje Evanđelja i pristup u Kraljevstvo.⁶ Ministerij putujućeg Proroka i Učitelja Isus je počeo u Galileji, a u Kafarnaumu je održao nastupnu

¹ Usp. *Elenchum quaestionum quae in hac Synodo peculiari consideratione pertractatae sunt*, Typis polyglottis vaticanis 1974, II, 4; De testimonio vitae, in singulis membris Ecclesiae et in ipsa communitate ecclesiali tamquam parte integrali evangelizationis quae ei credibilitatem etiam ex parte evangelizantium confert.

² *Ibid.*, II, 5; De conversione seu metanoia, utpote primarium objectum praedicationis Evangelii, ut conditio et officium permanens Ecclesiae peregrinantis.

³ J. WEBER: *Uebersicht über die Bischofssynode 1974*, Graz, 28. 10. 1974. 3. To je okružnica kojom biskup Graza Johan Weber, izabrani zastupnik austrijskih biskupa na Sinodi, izvještava svoje vjernike o Sinodi.

⁴ Za biblijski pojam obraćenja i obnove od literature na hrvatskom usp. članke »Obracenje« i »Nov«, *Biblijski leksikon*, Zagreb, KS 1972, 217; 213. J. GUILLET - P. GRELOT: »Pokora/Obracenje«, RBT, 883—894., I. DE LA POTTERIE: »Nov«, RBT, 702—708, B. DUDA: »Metanoja o metanoji. Prilog obogaćenju penitencijalne evangelizacije«, BS 39 (1969), 7—21. A. KRESINA: »Pojam obnove i zrelosti kršćanskog života po sv. Pavlu«, BS 36 (1966), 315—322. VJ. BAJŠIĆ: *Metanoja kršćanskog djelovanja*, *Svesci* 9 (1968), 28—33.

⁵ Za duh i smisao Sabora usp. R. LAURENTIN: *Bilanca Koncila*, Zagreb, KS 1971. T. ŠAGI-BUNIĆ: *Ali drugog puta nema. Uvod u misao II vatikanskog sabora*, Zagreb, KS 1972.

⁶ Za obnovu Crkve prema Saboru usp. M. ZOVKIĆ: *Obnova Crkve prema II vatikanskom saboru*, Zagreb, KS 1969. ISTI: *Reforma, prilagođenje ili obnova Crkve*, CUS 6 (1971), 232—242. ISTI: *Plodna nesigurnost u Crkvi*, *Svesci* 17—18 (1970), 23—28. ISTI: *Poslanje Crkve i mišljenje svijeta*, CUS 5 (1970), 230—237.

⁶ Usp. M. ZOVKIĆ: *Isusova nastupna propovjed u Kafarnaumu (Mt 4,17)*, BS 42 (1972), 177—191.

propovijed koja sadrži kratki program njegova propovijedanja: »Ispunilo se vrijeme, približilo se Kraljevstvo Božje! Obratite se i vjerujte Evandelju!« (Mk 1, 15). Marko počinje svoje evanđelje značajnim uvodom: »Početak Evanđelja Isusa Krista Sina Božjega« (1, 1). Kad formulaciju pobliže ispitamo, opažamo da je vrlo brižno odabrana jer označuje Evanđelje koje je Krist propovijedao i evanđelje Crkve kojemu je Krist glavni sadržaj.⁷

Isusov poziv na metanoju drugačiji je od Pretečina propovijedanja obraćenja. Krstiteljeva je propovijed na liniji starozavjetnih proroka koji Izraela, odmetnicu, zovu da odustane i da se vrati Bogu, vjernom savezniku. Isus u nastupnoj propovijedi ne predbacuje slušateljima ogreznost u grijesima, ali ih svejedno zove na metanoju koja je obraćenje uma i srca, preslaganje misaonih vrednota i životne prakse. On zove na pristanak uz nešto novo što počinje njegovom osobom, djelima i riječima. U duhu semitskog paralelizma poziv na obraćenje u drugom dijelu rečenice izražen je kao poziv na vjeru u Evanđelje.

»Sada se obraćenje događa ne više kao povratak savezu i Bogu saveza nego kao otvaranje za novo što nastupa s 'ispunjenjem vremena', za radosnu vijest. S povjerenjem se otvoriti za to novo te prihvatiti to cijelom svojom osobom, to sada znači 'vjerovati'. A Evanđelje je dolazak Kraljevstva i Gospodstva Božjeg u Isusovoj Riječi, ili točnije: u osobi Isusa Krista, u njegovoj smrti i uskrsnuću. Tako riječ 'Vjerujte Evanđelju' seže dalje od povijesnog trenutka onoga što je tada moglo biti rečeno.«⁸ Kako je u samim evanđeljima i ranim novozavjetnim spisima 'evanđelje' sinonim za ono što je Isus propovijedao (usp. Mk 1, 14: »Propovijedao je Evanđelje Božje!) i činio za sve ljude, neki istraživači sumnjaju da li je Isus tada upotrebio samu riječ Evanđelje.«⁹ Marko je, nadahnut Duhom Svetim, mogao učiteljevu propovjed protumačiti dodavši pokoji elemenat, da bi ona bila razumljiva i primjenjiva u Crkvi za koju je pisao. Da je glavni sadržaj 'evanđelja' u prvoj Crkvi bio sam Isus, vidimo iz prve Korinćanima. Tu se Pavao pred zajednicom koja dovodi u pitanje autentičnost njegova apostolstva poziva na to da je propovijedao isto evanđelje koje je i primio — od uskrslog Krista, od Petra i drugih misionara — a to je da »Krist umrije za grijeha naše po Pismima, bi pokopan i uskrsnu treći dan po Pismima« (1 Kor 15, 1—4). Rečeno riječnikom današnje teologije, 'evanđelje' je pashalni misterij.

Radi cjelovitosti, valja priznati da u Isusovoj propovijedi o meta-noji, kako su je pribilježili sinoptici, ima elemenata starozavjetnog pro-ročkog propovijedanja. On prijeti gradovima koji su slušali njegovu riječ pa se nisu obratili (Mt 11, 20—21). O posljednjem danu sudit će im Ninivljani koji su se obratili na Jonino propovijedanje, a on je veći od Jone (Lk 10, 13; 11, 32; Mt 12, 41). Na nebu je veća radost zbog jednog

⁷ *To euangelion tou Theou* je tzv generalni genitiv u biblijskom grčkom koji obuhvaća i objektivno i subjektivno značenje. Usp. M. ZERWICK: *Graecitas biblica*, Romae 1966, 12—14. ISTI: *Analysis philologica Novi Testamenti Graeci*, Romae 1966, 78. R. PESCH: »Anfang des Evangeliums Jesu Christi. Eine Studie zum Prolog des Markus-Evangeliums (Mk 1,1—15)« u djelu G. BRONKAMM — K. RAHNER: *Die Zeit Jesu. Festschrift für Heinrich Schlier*, Herder 1970, 108—144, osobito 139.

⁸ W. TRILLING: »Die Botschaft Jesu vom Reich Gottes (Mk 1,14—15)«, u svom dijelu *Christusverkündigung in den synoptischen Evangelien*, München, Kösel Verlag 1969, 40—63, citat str 48—49.

⁹ Usp. H. BRAUN: »'Umkehr' in spätjüdisch-häretischer und frühchristlicher Sicht«, u svom djelu *Gesammelte Studien zum Neuen Testament*, Tübingen 1962, 70—85, osobito 72.

grešnika koji se obrati nego zbog 99 pravednika kojima ne treba obraćenja (Lk 15, 7.10). Oštro napada licemjere i umišljene pravednike koji smatraju da im nije potrebna pokora ni obraćenje. To osvjetljuje zornim prisodobama, kao što je ona o farizeju i cariniku (Lk 18, 10—14), o milosrdnom ocu i rasipnom sinu (Lk 15, 11—32). Prijeti propašću svima koji se ne obrate (Lk 13, 5).

Bitno je, međutim, za Isusov poziv na metanoju nešto novo što drugi proroci nisu tražili. Uz odustajanje od grijeha i prijanjanje uz Boga, on kao sastavni dio metanoje postavlja vjeru u radosnu vijest o Kraljevstvu Božjem koje počinje biti dostupno. U onome što on čini i govori očituje se Bog kao onaj koji spašava. Zato Isus traži vjeru u sebe kao Mesiju i izvršitelja volje Božje. Od svojih učenika traži da postanu kao djeca, ako žele ući u Kraljevstvo (Mt 18, 3; Mk 10, 15). To pretpostavlja trajno obraćenje, poniznost, mijenjanje na bolje.¹⁰ Kao što dijete, svijesno svoje nemoći, sve očekuje od starijih, tako i učenik Kraljevstva treba sve očekivati od Boga, ne od svojih zasluga.¹¹ Isusov poziv na obraćenje ujedno je i poziv na učenje, što znači na pristajanje uz njega: »U tom je smislu sama vjera metanoja, zapravo pozitivni element u njoj. Metanoja je poslušnost glasu Božjem, volji Božjoj koja je sada u Isusu raspoznatljiva.«¹² Isus je prije uskrsnuća slao apostole da propovijedaju metanoju i blizinu kraljevstva (Lk 9, 1—6; Mk 6, 7—12; Mt 10, 5—7). Nakon svoga uskrsnuća on tumači zbunjenim učenicima da Mesija u skladu s Pismom treba trpjeti, umrijeti i uskrsnuti te da se u njegovo ime ima »propovijedati obraćenje i otpuštenje grijeha po svim narodima« (Lk 24, 46—47). To znači da on sve više postaje Mesijom i Gospodinom konkretnih povijesnih ljudi, što se više u njegovo ime propovijeda metanoja i oproštenje grijeha.¹³ Ovaj misijski nalog uskrslog Krista Matej je zabilježio tako da evangelizatori imaju činiti sve narode Isusovim učenicima (Mt 28, 16—20). Metanoja je stoga pristajanje uz Isusa raspetog i uskrslog, obraćenje Isusu kao Mesiji, odaziv na učenje.

Prva Crkva — zajednica obraćenih Isusu kao Gospodinu

Obraćeničko obilježje prve Crkve vidimo u Dj i novozavjetnim poslanicama.

1. Što se tiče Dj, dovoljno je zaustaviti se na izvještaju o ozdravljenju Eneje u Lidi (9, 32—35); te na propovijedanju misionara u Anti-hiji (11, 19—21).¹⁴ Ozdravljenje u Lidi događa se za vrijeme Petrova pastirskog putovanja područjem sjeverno od Jeruzalema, gdje su postojale mjesne crkve. Na tom pohodu Petar u ime Isusovo ozdravlja Ene-

¹⁰ Usp. J. DUPONT: »Matthieu 18, 3 ean gar straphête kai genêsthe hês ta paidia« u djelu E. ELLIS — M. WILSON: *Neotestamentaria et semitica. Studies in honour of M. Black*, Edinburgh 1969, 50.60.

¹¹ Usp. W. GRUNDMANN: *Das Evangelium nach Matthäus*, Berlin 1971, 413—415. O. DA SPINETOLI: *Matteo. Commento al Vangelo della Chiesa*, Assisi 1971, 414—418. J. BLINZLER: »Kind und Königreich Gottes (Markus 10,14 f)«, u svom djelu *Aus der Welt und Umwelt des Neuen Testaments*, Stuttgart, Katholische Bibelwerk 1968, 41—53.

¹² R. SCHNACKENBURG: »Die Typen der Metanoia-Predigt im Neuen Testament«, *Münchener Theologische Zeitschrift* 1 (1950) 4,1—13, citat str. 6.

¹³ Usp. J. DUPONT: »La portée christologique de l'évangélisation des nations d'après Luc 24,47« u djelu J. GNILKA: *Neues Testament und Kirche. Für Rudolf Schnackenburg*, Herder 1974, 125—143.

¹⁴ Usp. M. ZOVKIC: »Kršćani kao obraćeni Gospodinu (Dj 9, 32—35; 11, 19—21)«, u svom djelu *Zajednica novog čovjeka u Kristu. Biblijske teme o Crkvi*, Đakovo (ciklostil) 1973, 45—63.

ju, uskrisuje kršćanku Tabitu i prima Kornelija u Crkvu. U Lidi Petar nalazi bolesnika Eneju gdje već 8 godina leži nepokretan. Kad ga vidi, rekne mu: »Eneja, ozdravlja te Isus Krist! Ustani i prostri sam sebi!«. On odmah ustaje, a Luka završava prikaz: »Vidješe to svi žitelji Lide i Šarona te se obratiše Gospodinu«. Formula ozdravljenja odražava vjeru prve Crkve da po apostolima Isus osobno nastavlja činiti znakove i čudesa. Čudesa potvrđuju propovijedanje apostola o Isusovu uskrsnuću. Po njima se u Crkvi nastavlja Božje djelovanje među ljudima. Tu ljudi iskustveno doživljavaju učinak Isusova uskrsnuća. Čudesa učinjena u ime uskrslog Krista omogućuju susretanje s Bogom koji je Isusa uskrisio, kao i susretanje s uvijek prisutnim Kristom.¹⁵ Stanovnici grada Lide i Šaronske ravnice, koja je obuhvaćala primorski pojas Samarije, vide ozdravljenog Eneju i obraćaju se Gospodinu. To je isti Gospodin u čije je ime bolesnik ozdravljen: Isus Krist. Iz konteksta se vidi da su gledaoci Židovi. Oni počinju prihvaćati Isusa za Mesiju. Luka ističe da su *vidjeli* ozdravljenoga i čudo. U Bibliji vidjeti znači i diviti se, prepoznati, prihvatiti. Gledanje je, u kontekstu Novog Zavjeta, ujedno i slušanje onoga što Bog čini te prihvaćanje konkretne objave. Gledanje vodi k vjeri koja je u ovoj zgodi izražena kao obraćenje.¹⁶

Drugi primjer je nastup misionara među poganima u Antiohiji. Stjepanovo mučeništvo bilo je povod da se misionari raziđu izvan Jeruzalema. Oni koji su stigli u Antiohiju počeli su prvi puta propovijedati Grcima. Navijestili su im Isusa kao Radosnu vijest (*euangelizomenoi ton Kyrion Iêsoun*). Luka prikazuje uspjeh njihova evangeliziranja: »Ruka Gospodnja bijaše s njima, te velik broj ljudi povjerova i obrati se Gospodinu« (Dj 11, 21). To je Lukin izvještaj o nastanku Crkve u Antiohiji, koja je prva veća zajednica sastavljena pretežno od obraćenih pogana. U njoj su od svojih poganskih sugrađana Kristovi učenici dobili naziv 'kršćani' u znak da nisu neka sekta unutar židovstva nego nova religija (Dj 11, 26). U njoj su sazrela misionarska zvanja Pavla i Barnabe. Iz sadržaja propovijedi antiohijskih misionara vidimo da je za prvu Crkvu *to euangelion tou Theou* Isus kao Gospodin. Apostoli su u misionarskim nastupima pred Židovima uskrslog Isusa naviještali kao Krista ili Mesiju, a pred poganima — koji nisu vjerovali u Boga Biblije niti su znali za njegova obećanja — oni naviještaju da je Isus Gospodin. Misionari su u nastupima pred poganima govorili grčki. Nazivom *Kyrios* za uskrslog Isusa oni Septuagintin istoimeni naziv za Jahvu protežu na Isusa. Ovaj atribut Božji apostoli su svjesno primijenili na Isusa, da izraze svoju vjeru u ono što je on postao svojim utjelovljenjem, smrću i uskrsnućem.¹⁷ Velik broj ljudi u Antiohiji povjerovao je i obratio se Gospodinu. To je isti Gospodin koji im je bio naviješten kao radosna vijest ili evanđelje — Gospodin Isus. Ovdje vidimo da su sinonimni izrazi »povjerovati« i »obratiti se Gospodinu«. S ovim izrazima u Dj je sinoniman izraz »krstiti se u ime Isusovo«.¹⁸ Svi ti izrazi označuju pro-

¹⁵ Usp. J. DUPONT: »Repentir et conversion d'après les Actes des Apôtres«, u svom djelu *Etudes sur les Actes des Apôtres*, Paris, Cerf 1967, 421—457, osobito 468—469.

¹⁶ Usp. W. MICHAELIS: *horao*, ThWNT V, 348.

¹⁷ Usp. I. DE LA POTTERIE: »Le Titre Kyrios appliqué à Jésus dans l'Evangile de Luc«, u djelu A. DESCAMPS — A. DE HALLEUX: *Mélanges bibliques en hommage au B. Rigaux*, Gembloux 1970, 117—146. J. C. O'NEILL: »The Use of Kyrios in the Book of Acts«, *Scottish Journal of Theology* 8 (1958), 155—174.

¹⁸ Usp. R. MICHIELS: »La conception lucienne de la conversion«, *Ephemerides Theologicae Lovanienses* 41 (1965), 42—78, osobito 53.

ces postajanja kršćaninom koji obuhvaća ispovijedanje vjere, kajanje za grijeh, krštenje u ime Isusovo.

Primjer antiohijskih misionara — kao i Pavla u Ateni — pokazuje da prvi vjerovjesnici nisu uvijek polazili od ideje kajanja ili dokazivanja što je zlo u religiji koju slušatelji slijede. Oni su izlagali Radosnu vijest o Gospodinu Isusu. Isticali su ono što svijet i pojedinci dobivaju novo u Kristu i s Kristom; a onima koji su se odlučili prihvatiti novost Krista bilo je jasno da trebaju promijeniti svoj život, odustati od nečega starog, da bi se potpuno otvorili za novost koja je Krist Gospodin.

2. Što se tiče novozavjetnih poslanica, obraćeničko obilježje Crkve vidi se već u 1 Sol, gdje Pavao zahvaljuje Bogu zbog djelotvorne vjere, zauzete ljubavi i postojane nade vjernika u Gospodinu našem Isusu Kristu zato što su se od idola obratili k Bogu živomu i Isusu koga je on uskrisio od mrtvih (usp 1 Sol 1, 2—3.9—10). Vidi se to i u 2 Pt gdje pisac poručuje vjernicima, zbunjenim što Isus nije ponovno došao kako su mnogi očekivali, da je kod Boga jedan dan kao tisuću godina a tisuću godina kao jedan dan, jer »Gospodin neće da tko propadne, nego hoće da svi prispiju k obraćenju« (2 Pt 3, 8—9).

Tema o metanoji kod Pavla je rijetka. Ona se naslućuje u Pavlovoj nauci o krštenju kao suumiranju s Kristom i suustajanju s njime uskrsnim na novi život (usp. Rim 6, 1—11).¹⁹ Ne zaboravimo da se u Pavlovo doba krštenje dijeli odraslima te da je za krsno pritjelovljenje Kristu nužna vjera. One koji su »u Krista kršteni« Pavao podsjeća da su Krista »obukli«; da su postali jedan u njemu (Gal 3, 26—29). Vjerom i krsnim pritjelovljenjem Kristu svukli smo starog čovjeka te obukli novoga »koji se obnavlja za spoznanje po slici svoga Stvoritelja« (Kol 3, 9—11). Zato nakon Krista nije više važno obrezanje ni neobrezanje nego novi stvor u Kristu (Gal 6, 15; 2 Kor 5, 17). Kako vjernici ne bi podlegli napasti formalizma te pomislili da su se samim krštenjem magijski promijenili, Pavao traži da neprestano sve više postaju ono što jesu; da žive sveto u skladu sa svetošću koja im je darovana (1 Kor 6, 11—20). Zato novi čovjek nije samo krsni dar, nego i životni zadatak svakog pojedinca i cijele Crkve: »Vi pak ne naučiste tako Krista, ako ste ga doista čuli i u njemu bili poučeni kako je istina u Isusu: da vam je odložiti prijašnje ponašanje, staroga čovjeka koga varave požude vode u propast, a obnavljati se duhom svoje pameti i obući novoga čovjeka, po Bogu stvorena u pravednosti i svetosti istine« (Ef 4, 20—24). Zanimljivo je da u istoj poslanici Pavao uči kako je Krist svojom smrću na križu otklonio pregradu razdvojnici između Židova i ostalih naroda te sazdao jednog novog čovjeka u svom tijelu (Ef 2, 14—18).²⁰ Oni koji su vjerom i krštenjem pritjelovljeni Kristu već jesu dakle novi čovjek, a ipak trebaju se neprestano obnavljati. Tako bismo prema poslanici Ef mogli Crkvu definirati kao *tijelo uskrslog Krista i zajednicu novog čovjeka u Kristu*. Sva Crkva jest novi čovjek u Kristu, ali ona *treba neprestano postajati* novi čovjek. To je na liniji Pavlove dinamične nauke o onome što je već postignuto i što još očekujemo: već smo spašeni, ali potpuno i neizgubivo spasenje tek predstoji; već smo sveti, ali trebamo neprestano rasti u sve-

¹⁹ Usp. M. MANDAC: »Tumačenje Rim 6, 1—4 s posebnim osvrtom na krsni nauk«, BS 43 (1973), 225—238.

²⁰ Usp. N. J. MCELELENEY: »Conversion, Circumcision and Law«, NTS 20 (1974), 319—340. H. U. VON BALTHASAR: »Umkehr im Neuen Testament«, C o m m u n i o 3 (1974), 481—491.

tosti; već smo se obratili i obnovili, ali se trebamo neprestano obraćati i obnavljati.

Potreba neprestane obnove i obraćenja izlazi iz dužnosti *rasta* pojedinaca i cijele Crkve, što Pavao izričito traži (Ef 4, 9—16). To je rast u vjeri i novom životu što ga dariva Krist.²¹ Rast »do čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove« traži neprestano obnavljanje Crkve iznutra, kako bi ona pridonosila »da sve urašta u njega koji je Glava, Krist« (Ef 4, 15). Tako misao o sveopćoj obnovi koja počinje s Kristom kao novim Adamom uključuje potrebu evangeliziranja, kako bi ljudi dobivali priliku uključivati se u Krista.

Trostruka obnova Crkve prema II vatikanskom saboru

Iza dvaju svjetskih ratova osjetila se potreba za novom slikom o Crkvi te novim načinom djelovanja Crkve u svijetu koji se naglo mijenja. Polako i tiho počela su se obnavljati različita područja crkvene djelatnosti.²² Počela se obnavljati nauka Crkve o samoj sebi, njezina svijest ve.²³

o vlastitom poslanju i zadaći. To je, dakako utjecalo i na djelovanje Crk-

Ideja reforme i obnove Crkve nikla je negdje u 11. stoljeću.²⁴ Ta je reforma išla za otklanjanjem zloraba u Crkvi. Obnoviteljski pokret novijeg vremena izrastao je iz nove svijesti Crkve o samoj sebi i promijenjenih povijesnih prilika u kojima Crkva želi obavljati svoju religioznu i humanu misiju. Ljudi u Crkvi osjećali su da moderni čovjek ne razumije osnovne istine vjere te da ponekad ne može prepoznati evanđelje u Crkvi čije institucije i strukture odražavaju prilagođenost vremenu koje je prošlo. Osjećala se potreba šireg obnoviteljskog zahvata, kako bi Crkva opet postala sadržajno i znakovito sredstvo Krista u svijetu.²⁵ Obnovu Katoličke Crkve tražilo je ozbiljno vrednovanje novijeg ekumenskog gibanja među razdijeljenim kršćanima. Pred problemom razdijeljenosti katolička je zajednica osjećala da ima mnogo toga mesti pred vlastitim pragom te obnavljati u vlastitoj zajednici.²⁶

Drugi je vatikanski bio pastoralni sabor, tj. sav usmjeren na rješavanje konkretnih pitanja Crkve i svijeta. Nije osuđivao niti definirao vjerske istine kao takve. Htio je Crkvu bolje utkati u današnji svijet. Ideja o obnovi prisutna je u svim saborskim dokumentima, osobito u

²¹ Usp. W. TRILLING: »Metanoia als Grundforderung der neutestamentlicher Lebenslehre« u kolektivnom djelu *Einübung des Glaubens. Kl. Tilmann zum 60. Geburtstag*, Würzburg, Echter Verlag 1965, 178—190, osobito 184—85; 189—190.

²² Povijesni okvir i različita područja obnove u Crkvi prikazao je B. VAN BILSEN: *Change and Renewal*, Dublin, Gill and Son 1966.

²³ Za obnovu ekleziologije usp. S. JAKI: *Les tendances nouvelles de l'ecclésiologie*, Rome 1957. *L'Ecclesiologia dal Vaticano I al Vaticano II*, Brescia, Editrice La Scuola 1973. U. VALESKE: *Voitum Ecclesiae*, München, Claudius Verlag 1963. E. MENNARD: *L'ecclésiologie hier et aujourd'hui*, Desclée de Brouwer 1966. Hrvatski prikaz ove knjige usp. M. ZOVKIC: »O Crkvi jučer i danas«, *Svesci* 9 (1968), 88—91.

²⁴ Usp. G. B. LADNER: *The Idea of Reform. Its Impact on Christian Thought and Action in the Age of Fathers*, Cambridge, Mass 1959. Crkveni su oci pod reformom i obnovom mislili restauraciju slike Božje u čovjeku. Oni govore o obnovi pojedinca, i monaštvo im je jedan vid obnove. Ideja o reformi cijele Crkve nastaje u srednjem vijeku.

²⁵ Među pionire svestrane obnove Crkve spada francuski ekleziolog Yves Congar koji svojim radovima već skoro 50 godina na to potiče. S tog područja najznačajnije mu je djelo *Vraie et fausse réforme dans l'Eglise*, Paris, Cerf 1950, drugo izdanje 1969.

²⁶ Usp. H. KUENG: *Konzil und Wiedervereinigung*, Herder 1960. G. DEJAIFVE: »L'Eglise catholique peut-elle entrer dans la repentance oecumenique?«, *NRTh* 94 (1962), 225—239. Y. CONGAR: *Comment l'Eglise Sainte doit se renouveler sans cesse*, Chevetogne 1963.

Dogmatskoj konstituciji o Crkvi, Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u svijetu ovog vremena i Dekretu o ekumenizmu. Kad pažljivo analiziramo sve tekstove u kojima se izravno spominje prilagođenje (*adaptatio*), obnova (*renovatio*), reforma (*reformatio*), obraćenje (*conversio*), opažamo da Sabor traži trostruku obnovu: duhovnu, doktrinalnu i institucionalnu.

a) *Duhovna obnova* je ona koja izlazi iz odaziva na vjeru i krsnu prijatelovljenost Kristu. Nju omogućuje Duh Sveti koji Crkvu oživljava te »snagom Evanđelja čini da se Crkva pomlađuje, i neprekidno je obnavlja i vodi k savršenom sjedinjenju s njezinim Zaručnikom« (LG 4, 1). Duh budi i održava svjedočku vjeru u Crkvi, pomlađuje nauku koju je Crkva primila i dalje prenosi a time pomlađuje i samu Crkvu.²⁷ Pod kraj I poglavlja LG govori se da je jedna složena stvarnost duhovna i vidljiva Crkva te se misterij Crkve uspořeđuje s misterijem utjelovljenja. U tom kontekstu Sabor uči: »Ali dok Krist, 'svet, nevin, neporočan' (Heb 7, 26), nije poznao grijeha (2 Kor 2, 17), Crkva, koja u svom krilu obuhvaća grešnike, u isti mah sveta i uvijek potrebna čišćenja, neprestano vrši pokoru i obnovu« (LG 8, 3). Iz ovog teksta naziremo dvije važne istine naše vjere: Crkva je sveta, ali i puna grešnika jer grešnik kad sagriješi ne biva isključen iz Crkve. Crkva za koju vjerujemo da je nerazorivo sveta, ne lomi zajedništvo sa svojim grešnim pripadnicima i zato je grijeh pojedinca ranjavanje cijele Crkve (LG 11, 2). Sabor hrabro priznaje propuste i grijeha pojedinaca i cijele crkvene zajednice.

Tako priznaje da su za grijeh podijeljenosti među kršćanima krivi i katolici, ne dakako samo katolici, ali i katolici (UR 7, 1). Zato za promicanje ponovnog punog jedinstva traži obraćenje srca, obnovu i reformu same katoličke zajednice. U tom kontekstu kaže: »Krist Crkvu u njezinom hodu zove na onu neprekidnu reformu koja joj je kao ljudskoj i zemaljskoj ustanovi trajno potrebna« (UR 6, 1). Razdijeljenost kršćana oslabljuje evangeliziranje. Ako kršćanske zajednice hoće da njihovo svjedočenje Krista bude dostojno povjerenja, trebaju se neprestano obnavljati, kako bi bile bliže Kristu a time i jedne drugima.

Potrebu duhovne obnove i svjedočkog života cijele Crkve Sabor posebno ističe pred *problemom ateizma*. Konstatira da izoštreniji kritički duh našeg vremena čisti od magijskog shvaćanja svijeta i od preostataka praznovjerna, a u isto vrijeme taj duh zahtijeva osobnije i djelotvornije prianjanje uz vjeru. Suvremeni progres olakšava pojedincima i grupama da odbacuju svaku vjeru i u isto vrijeme pospješuje zreliju i osobniju vjeru (GS 7, 2). U takvim prilikama »mnogi među našim suvremenima ne uviđaju intimnu i životnu povezanost s Bogom ili je izričito odbacuju« (GS 19, 1). Kao lijek ateizmu Sabor ne preporuča brzopleto osuđivanje nego traži dublje proučavanje oblika i korijena ateizma. Ujedno ističe da »neku odgovornost snose zato često i sami vjernici ... ukoliko treba reći da zanemarivanjem vjerskog odgoja ili netočnim i pogrešnim izlaganjem nauke ili također nedostacima svoga religioznog, moralnog i socijalnog života, pravo lice Boga i religije prije skrivaju nego otkrivaju« (GS 19, 3). Ovo je ozbiljni i ponizni ispit savjesti za koji ne možemo reći da se nas ovdje ne tiče. Tko smije reći da svojim nespremljenim katehezama i propovijedima, svojom profesionalnom ru-

²⁷ Konstitucija LG u bilješci upućuje na Irenejevo djelo *Adversus Haereses* za ideju pomlađivanja Crkve. Kontekst i puni tekst Ireneja usp. M. ŽOVKIC: *Obnova Crkve*, 45–46.

tinom i neraspoloženjem nije Krista učinio neprihvatljivim pokojem svome sugrađaninu ili sunarodnjaku? Sabor nastavlja: »A lijek protiv ateizmu možemo očekivati od adekvatnog izlaganja nauke, ali jednako tako i od autentičnog života Crkve i njezinih članova. Crkva naime treba činiti prisutnim i tako reći vidljivim Boga Oca i njegova utjelovljena Sina, neprekidnim obnavljanjem i čišćenjem same sebe pod vodstvom Duha Svetoga« (GS 21, 5). To ona čini prvenstveno svjedočanstvom žive i zrele vjere koju uvijek iznova trebaju prihvaćati i provoditi evangelizatori i evangelizirani, pojedinci i zajednice.

Potreba obnove ističe se u saborskim dokumentima i u vezi s *misij-skim djelovanjem*. Kršćani Crkve koja naviješta Krista trebaju zalaganjem za bolji i pravedniji svijet produbljivati smisao ljudskog života i općeg bratstva. Trebaju, nadalje, otkrivati klice istine i dobrote koje je Bog usadio u nekršćanske religije i narode pa da povezanošću s drugim ljudima svojim životom i radom pružaju pravo svjedočanstvo o Kristu (AG 11—12). Dekret AG u posljednjem poglavlju govori o potrebi suradnje među vjernicima onih krajeva gdje je Krist već naviješten i Crkva zasađena te onih gdje se Krist tek naviješta (AG 35—42). Svi su, snagom krštenja, euharistije i potvrde sposobni i dužni pridonositi evangeliziranju svijeta, što najviše čine angažiranim i kršćanskim životom: »Budući da je cijela Crkva misionarska, a djelo evangelizacije temeljna dužnost naroda Božjeg, Sveti Sinod poziva sve na duboku nutarnju obnovu da, živo svijesni vlastite odgovornosti u širenju evanđelja, preuzmu svoj dio u misijskom radu među narodima« (AG 35, 1). Ova unutar-nja obnova ili obraćenje srca nije, dakle, samo produbljivanje osobne duhovnosti. Ona se treba odražavati u djelovanju cijele Crkve. Obnova i obraćenje pojedinaca mora se prelijevati na cijelu zajednicu, kao što i pokora pojedinaca odražava pokorničko obilježje cijele Crkve. Ovu društvenu dimenziju pokore i obraćenja ističe Pavao VI kad kaže: »Budući da je Crkva tijesno povezana s Kristom, pokora svakog vjernika ima svoj intimni odnos s cijelom Crkvom«.²⁸

b) *Doktrinalna obnova* potrebna je i moguća, jer Duh Sveti neprestano Crkvu uvodi u svu istinu i jer se ljudi koje Crkva želi evangelizirati danas nalaze u drugačijem kulturnom ozračju nego li je vrijeme nastanka Biblije ili velikih skolastičkih sinteza. U stara je vremena bilo relativno lagano evangelizirati, kad se čovjek samo trebao odlučiti u kojeg boga da povjeruje, a nije se pitao, ima li uopće Boga. Bilo je lagano govoriti čovjeku bolesnu, siromašnu, potlačenu o sreći nebeskoj i jednakosti svih ljudi pred Bogom. Što, međutim, te osnovne vjerske vrednote znače za čovjeka čija plaća ne ovisi od tople ljetne kiše; za čije se zdravlje brinu liječnici; kojemu posao, stan i penziju osigurava društvo? Uvjereni smo da kršćanstvo nije religija samo za predznanstvenu, predindustrijsku, nerazvijenu fazu ljudske povijesti. To nas uvjerenje sili da svoju vjeru i modernom čovjeku posvjedočimo kao nešto što osmišljava njegove nade, snove i traganja. Sabor uči da je uskršli Krist novi Adam koji ljudima objavljuje i nudi misterij Očeve ljubavi i ujedno »potpuno otkriva čovjeka njemu samome te mu objavljuje uzvišenost njegova poziva« (GS 22, 1). To bi trebalo izlaziti iz naših propovijedi i kateheza.

²⁸ PAVAO VI: *Apostolska Konstitucija Poenitemini et credite Evangelio*, Vjesnik Đakovačke biskupije 19 (1966), 43—46, citat str. 44. Usp. M. VALKOVIC: »Socijalna i eklezijalna dimenzija sakramenta pokore«, BS 39 (1969), 49—62.

Prema nauci Sabora u Crkvi raste razumijevanje objave (DV 8, 2). Duh Sveti i danas »uvodi Crkvu u svu istinu« (LG 4, 1). On ne samo budi u srcima ljudi vjeru nego i svojim darovima pomaže da vjernici sve dublje shvaćaju objavu (DV 5). Crkva je u toku svoje povijesti »naučila izražavati Kristovu poruku služeći se pojmovima i jezicima različitih naroda ... I taj prilagođeni način naviještanja objavljene riječi mora ostati zakonom svake evangelizacije« (GS 44, 2). Od teologa traži Sabor da istražuju »prikladniji način kako da kršćansku nauku saopće ljudima svoga vremena« (GS 62, 2). U tome im trebaju pomagati kršćanski laici koji dobro poznaju svoje struke i društvo a isto tako i svoju vjeru. Za jedne i druge Sabor traži »potrebnu slobodu istraživanja, mišljenja, kao i poniznog i odvažnog izražavanja svoga mnijenja tamo gdje su kompetentni« (GS 62, 6). Biskupi su na čelu s papom ne samo čuvari vjere i pravovjerja nego i promicatelji koji se »po svojoj dužnosti i prema važnosti stvari marljivo trude prikladnim sredstvima da objava bude točno izražena i prikladno izložena« (LG 25, 3). Biskupi su sa Sabora sami sebi zadali kao jednu od glavnih dužnosti propovijedanje evanđelja, ali »na način prilagođen potrebama vremena, tj. na način koji odgovara teškoćama i pitanjima koja najviše opterećuju i muče ljude« (CD 12; 13, 1). To je dakle doktrinalna obnova kojom Crkva želi današnjim ljudima naviještati Krista kao radosnu vijest.²⁹ Ona ne znači iznošenje samo onih kršćanskih istina koje eventualno odgovaraju modernom čovjeku nego izlazi iz cjelovite vjere koja se pita, što je bit kršćanstva u promijenjenim povijesnim prilikama.³⁰ Nije pitanje samo načina nego i sadržaja vjere. Čini se da ovo područje obnove ide najsporije, jer je teško u povijesno uvjetovanim formulama vjere odvojiti sadržaj od načina. Definirane istine jesu neopozive, ali se formule kojima su one izražene mogu doformulirati.

d) *Institucionalna obnova* ide za tim da pokaže kako je u Crkvi »vidljivo podređeno nevidljivom, ljudsko božanskome« (SC 2, 1). Kad crkveni obredi, strukture i institucije ne odražavaju dovoljno unutar-nje i duhovne vrednote u novim vremenskim prilikama, pokazuje se potreba obnove institucija ili struktura. Kako liturgija rađa, hrani i očituje Crkvu kao živu i konkretnu zajednicu vjernika, razumljivo je da je Sabor počeo upravo s reformom liturgije. Odredio je da se obredi i tekstovi »imaju tako srediti, da jasnije izraze one svetinje koje su u njima označene, pa da ih kršćanski narod, koliko je moguće, može lako razumjeti i kod njih sudjelovati punim, djelatnim i zajednici svojstvenim slavljem« (SC 21, 2). Od svih područja koncilske obnove, liturgija je najdalje odmakla. U dosadašnjoj liturgijskoj obnovi previše su dolazili do izražaja stručnjaci i komisije, a premalo liturgijske zajednice sa svojim pročelnicima. Ipak sadašnje liturgijske smjernice ostavljaju zakoniti prostor za inicijative i potrebe konkretnih zajednica i grupa koje se okupljaju na liturgiju. Liturgija nije, međutim, jedino područje reforme i obnove u Crkvi.

²⁹ Za obnovu teologije usp. T. SAGI BUNIC: »Prekretnica ili kriza teologije?; Neka prolegomena za suvremenu obnovu teologije«, u svom djelu *Ali drugog puta nema*, 397—437. Y. CONGAR: »Teološka istraživanja«, *Svesci* 7/8 (1967), 46—51. K. RAHNER: »Otvaranje Crkve prema nauci«, *Ib*, 6 (1967), 22—28. ISTI: »O situaciji teologa u današnjoj Crkvi«, *Ib* 17/18 (1970), 59—62. F. RUSSO: »Usamljenost učenjaka u Crkvi«, *Ib*, 4/5 (1967), 28—30.

³⁰ Usp. J. RATZINGER: »Was heisst Erneuerung der Kirche?« u svom djelu *Das neue Volk Gottes*, Düsseldorf, Patmos Verlag 1972, 91—106, osobito 95.

Osim LG, koja razrađuje dogmatsku i unutarnju narav Crkve, te GS u kojoj Crkva na nov način vrednuje svoje poslanje u svijetu, svi ostali saborski dokumenti posvećeni su pojedinim područjima u Crkvi koja se mogu i trebaju mijenjati na bolje: misijska djelatnost; jedinstvo kršćana; stav prema nekršćanskim religijama; vjerska sloboda a ne tolerancija; kršćanski odgoj; odgoj i obrazovanje pripravnika na ministerijalno svećeništvo; prezbiteri u Crkvi; laici u Crkvi; redovnici u Crkvi; biskupi u mjesnoj i općoj Crkvi. Sve su to područja na kojima Sabor traži obnovu radi veće skladnosti s duhom evanđelja i znakovitijeg svjedočenja Krista u današnjem svijetu. Ova institucionalna obnova — kao ni duhovna ili doktrinalna — ne može se provesti jednim potezom pera. Ona traži razdoblje razmišljanja, zajedničkog zalaganja i preslaganja.³¹

Duhovna, doktrinalna i institucionalna obnova sačinjavaju jedan nedjeljivi proces u Crkvi koja želi biti jasan znak i uspješno sredstvo Krista u svijetu. Tko je nestrpljiv sa zastarjelim strukturama u Crkvi ili nerazumljivim formulama crkvenog učiteljstva, a nije spreman na osobno obraćenje i svjedočko usklađivanje života s novošću krsnog pritjelovljenja Kristu, taj čini medvjedu uslugu koncilskoj obnovi. Isto tako nije dosta tvrditi da se svaki od nas treba obnoviti i Crkva će biti obnovljena. Crkva je bitno zajednica života s Bogom po Kristu u Duhu. Ona svojom naukom, strukturama i životom Krista otkriva ili zamračuje, naviješta ili čini odbojnim. Širokom pojmu obnove Crkve najbliže je ono što Sabor razumijeva pod prilagođenom obnovom redovničkih zajednica: »Prilagođena obnova (*accomodata renovatio*) redovničkog života treba da jednako obuhvati: s jedne strane neprestano vraćanje na izvore svakog kršćanskog života i na izvorni duh redovničkih ustanova, a s druge strane njihovo prilagođenje promijenjenim prilikama vremena« (PC 2, 1). Evanđelje je izvor i norma svakog obnavljanja u Crkvi, ali ne mrtvo slovo evanđelja nego živi Duh koji Crkvu otvara za potrebe ljudi svakog vremena i uvodi u svu istinu.³²

Tko je pratio događaje u općoj i našoj pokrajinskoj Crkvi u ovih deset godina od završetka Sabora, mora priznati da je obnovu bilo jednostavnije zacrtati nego provesti. Nismo li puno puta požalili za dobrim starijim vremenima, kad smo kao katolici bili duhovno, doktrinalno i institucionalno složniji; kad smo manje kritizirali svoju Crkvu; kad su sjemeništa i samostani bili puniji a napuštanje svećeničkog i redovničkog zvanja prava iznimka? Nismo li se često ljutili na one koji napuštaju institucionalnu Crkvu zato što se mijenja, kao i na one koji je napuštaju zato što se ne mijenja dovoljno brzo i dovoljno duboko? Ipak, ne možemo optuživati Sabor za krizu koju Crkva proživljava. Tko zna, ne bi li kriza bila još bolnija, da Sabora nije uopće ni bilo? Crkva je danas prisutna u svijetu punom nesigurnosti, traganja i preslaganja. Sabor je tu krizu optimistički nazvao krizom rasta (*crisis accretionis* — GS 4, 3) i vjeruje da je u ovom svijetu prisutan Bog koji ga vodi prema boljoj budućnosti. Crkva, od ljudi sastavljena i ljudima upućena, nije izuzeta od ove krize. Bog hoće da ona i u ovo vrijeme bude ljudima

³¹ O obnovi struktura i institucija u Crkvi usp. *Dotrajalo i živo u Crkvi. Intervju s kardinalom Suenensom*, Zagreb, KS 1969. F. HOUTART: *Eksplodija Crkve*, Zagreb, KS 1971. N. GREINACHER: *Crkvene strukture pred sutrašnjicom*, Zagreb, KS 1970. ISTI: »Promjena struktura u Crkvi današnjice«, *Svesci* 12 (1968), 33—39.

³² Usp. C. BUTLER: »Renewal and Adaptation« u svom djelu *The Theology of Vatican II*, London 1967, 1—27, osobito 10—11.

znak i sredstvo uključivanja u Kristovo pashalno otajstvo. Congar je ocjenjujući razdoblje od prvih pet godina nakon Sabora istaknuo da jest doduše opalo zanimanje za organiziranu religiju i institucionalnu Crkvu, ali je »stvarno poraslo zanimanje za kršćanstvo, za osobu Isusa Krista, koja ostaje neprijeporna i neosporna za samu Crkvu, prema kojoj ona polazi upravo od Evanđelja priznavajući svoje nesavršenosti«. ³³

Sinoda traži obraćenje pojedinaca i obnovu institucija

Zato Sinoda nije pošla, raspravljajući o evangelizaciji, ni stopama onih koji ističu da je Crkvi nužna i dovoljna duhovna obnova pojedinaca, ni tragom onih koji prvenstveno traže izvanjsko prilagođenje te modernizaciju crkvenih struktura i nauke. Iz latinskog popisa tema o kojima su biskupi na Sinodi raspravljali vidimo da se raspravljalo slobodno i otvoreno, bez straha da će tko biti ušutkan ili ozloglašen što priznaje da u Crkvi ima problema. Zaključna Deklaracija jednako ističe potrebu osobnog obraćenja pojedinaca kao i institucionalnu obnovu cijele Crkve. Evo teksta Deklaracije koji se odnosi na našu temu: ³⁴

- 6 Istovremeno smo duboko uvjereni da bismo bez milosti Božje, koju Otac izljuje u naša srca po Duhu Svetome, bili potpunoma nesposobni razvijati to poslanje kako treba (usp. Rim 5, 5). To djelo zahtijeva neprekidno unutarnje obraćenje pojedinih kršćana te trajno obnavljanje naših zajednica i institucija. Na taj način vjera postaje čvršća, čišća, unutarnjija, a mi postajemo prikladniji i vjerodostojniji svjedoci vjere, usklađivanjem svog pojedinačnog i društvenog života s Evanđeljem koje imamo propovijedati. Stječemo također sposobnost otkrivanja i razlikovanja znakova vremena, kao i sposobnost da poštujuemo djelovanje Duha Kristova koji je svagda na djelu u životu same Crkve i u svoj ljudskoj povijesti, kako bi svi imali puninu života.
- 7 Odatle jasno rezultira potreba intimnog sjedinjenja s Bogom, koje se hrani ustrajnom molitvom, razmatranjem Božje riječi, kontemplacijom, a učvršćuje ga i podržava često udioništvovanje u sakramentima, kako bi Božji narod mogao uspješnije pružati svjedočanstvo istinske bratske zajednice, pozorne na to da zauzeto odgovori očekivanjima ljudi dobre volje, u evanđeoskoj solidarnosti s njihovim najtjeskobnijim problemima. Na taj način Crkva samu sebe čini vjerodostojnijim svjedokom veselotvornog navještaja Spasitelja ljudskog roda, prikladnijim oruđem Duha Svetoga u službi proklamiranja Evanđelja.

Ove riječi Deklaracije postaju jasne u svjetlu novozavjetne poruke o metanoji i koncilske nauke o svestranoj obnovi Crkve. Duh Crkvu

³³ Usp. »Razgovori između Congara i Girardija. 10 odlučnih godina za Crkvu i svijet«, Svesci 16 (1969), 55–62, citirani tekst str. 58.

³⁴ Službeni tekst Deklaracije objavio je L'Osservatore Romano od 27. 10. 1974, str. 6. Hrvatski prijevod priredio je T. ŠAGI-BUNIĆ, Svjedočenje 98/1974, 1–4. U navedenom odsjeku preuzimam ovaj prijevod uz dvije male promjene koje sam unio imajući u vidu službeni talijanski tekst.

tjera na djelo evangeliziranja i ujedno je potiče na neprestano obraćenje i obnovu, kako bi njezino djelovanje budilo kod ljudi potrebno povjerenje. Obraćanje u tekstu Deklaracije nije samo osobna obnova pojedinaca koji su već evangelizirani. Obraćanje otvara oči za znakove vremena i djelovanje Duha Božjega izvan službenih struktura Crkve, što je upozoravao i Sabor.³⁵ Uočavanje klika istine i dobra kod nekršćana ili nevjernika te nastojanje da se na te klice nakalami poruka evanđelja, traži doktrinalnu obnovu koja ne smije biti lažni sinkretizam. Tako u tekstu Deklaracije obraćenje pojedinaca i grupa zapravo pretpostavlja i traži obnovu kršćanske nauke. Deklaracija ističe da neprestano obraćenje treba Crkvu činiti bratskom zajednicom, angažiranom za promociju svih ljudi i svakog čovjeka. Iz takvog obraćenja teče prvenstvo kršćanske ljubavi koja pomaže čovjeku sagraditi humaniju domovinu i na zemlji a ne tješi ga samo boljim budućim svijetom.

Ovo bratstvo svih priteljovljenih Kristu i Crkvi osobito je važno u doba previranja u Crkvi, kada staro iščezava, a novo još nije pokazalo svoju trajnu vrijednost. Oni koji su po naravi tzv. konzervativni ne bi tzv. progresivne morali tek tolerirati kao nužno zlo ili čak priželjkivati da već jednom otpadnu pa da se pokaže, tko je tko. Oni koji više gledaju sadašnjost i budućnost Crkve trebaju imati razumijevanja za ustrašene i okrenute u prošlost. Katolik biti, znači biti otvoren za novo i staro, a iznad svega ostati vjeran Kristu koji je uvijek isti ali i uvijek novi Adam. U tom duhu trebat će u Crkvi koja se stvarno želi neprestano obnavljati, ostaviti više prostora autentičnim karizmatičarima, nego li ga sada dopuštaju pravne strukture Crkve na Zapadu. Pod karizmatičarima ne mislim ovdje laike nasuprot prezbiterima ili nosiocima ministrija, nego i svećenike i redovnike i laike koje Duh potiče na djela za obnovu Crkve i koji su ponekad ušutkivani proroci. »Karizma je ne samo teološki nego i evanđeoski naziv fenomena neracionalnog osvještavanja. Bilo u svom prostodušnom, popularnom ili izravnom obliku, poput svetog Franje, bilo u svom invencijskom obliku poput svetog Tome, koji u svom vremenu nije bio branitelj pravovjerja nego novator. Karizmatički fenomen teološki je naziv utvrđivanja, ne doktrine, nego vjere u narodu.«³⁶ Između hijerarhijske ustrojenosti Crkve, koja je po Kristovoj volji nedokidiva, i karizmatičke obdarenosti, koja jednako dolazi od Krista i njegova Duha, vlada i treba ostati zdrava napetost koja je znak vitalnosti Crkve.³⁷ Karizmatičar je ne samo onaj koji svoju Crkvu iz ljubavi zna kritizirati te se svojski zalagati za njezinu obnovu bez čekanja naređenja hijerarhije, nego i onaj koji zna biti kritiziran te poput Jeremije ustrajati u svom poslanju, makar bio neshvaćen, krivo sumnjičen i ušutkivan.

Deklaracija ističe potrebu institucionalne obnove. Ne zato što bi zajednice i institucije bile deformirane, nego da bi se društveni život Crkve uskladio s Evanđeljem koje imamo propovijedati i svjedočiti u

³⁵ Usp. R. PERIĆ: »Znaci našeg vremena«, CUS 8 (1973), 27–39. ISTI: »Smisao misije u sadašnjoj situaciji«, CUS 9 (1974), 130–139.

³⁶ »Crkva nakon pet godina. Intervju s ocem Chenuem«, Svesci 19–20 (1971), 69–73, citirani teksti str. 73.

³⁷ Usp. E. D. O'CONNOR: »Charisme et institution«, NRTh 106 (1974), 3–19. C. K. BARRETT: »Conversion and Conformity: Spirit and the Institutional Church« u djelu B. LINDARS — S. S. SMALLEY: *Christ and Spirit in the New Testament. In Honour of Ch. Fr. D. Moule*, Cambridge University Press 1973, 359–381. O'Connor je katolik a Barrett anglikanac. Obojica polaze od podataka Novog Zavjeta i iskustva življenja u kršćanskoj zajednici te dolaze do zaključka da je u toj zajednici potrebna zdrava napetost između institucije i karizme.

ovom i ovakvom svijetu. Na ovom području obnove vlada priličan oprez, jer kao da svi čekamo da netko drugi preuzme riziko dokidanja, uspostavljanja, preslaganja pa da sjednemo na njegovo dobro i loše iskustvo. Ovdje se, međutim, ne možemo dublje upuštati u taj problem.

Mjesto zaključka

Što ova potreba neprestanog obraćanja i obnove kao uvjet i pratnja evangelizaciji znači za Crkvu u socijalizmu? Svakako to da treba čuvati i produbljivati zajedništvo s općom Crkvom te se obnavljati zajedno s njom. Nije dosta pozivati se na Isusovo obećanje da je Crkva na zemlji neuništiva, jer smo svjedoci da je uglavnom nestalo Crkve u Maloj Aziji i Sjevernoj Africi, gdje je kršćanstvo u prvim stoljećima cvalo. Nije nestalo jedino zbog političkih prilika: manjkala mu je sposobnost preporođanja u novim povijesnim prilikama. Ako ne može izumrijeti sva Crkva na svijetu, može izumrijeti u jednom narodu i kraju, ukoliko se ne obraća niti obnavlja. Državnim aparatom ni progonjena ni privilegirana, Crkva u socijalizmu djeluje u društvu koje se programatski ateizira na temelju uvjerenja da je religija otuđenje čovjeka. U takvim okolnostima nije dovoljno da naša Crkva zajedno sa Saborom samo proklamira kako »po svome poslanju i po svojoj naravi nije vezana ni uz koji posebni oblik ljudske kulture, niti uz bilo koji politički, ekonomski ili društveni sistem« (GS 42, 4). Spremna na neprestano obraćanje i obnavljanje, ona treba pokazivati da kršćanstvo nije vezano uz predsocijalističku fazu ljudskog razvoja, što iziskuje odricanje od nekih metoda djelovanja Crkve u nesocijalističkim društvima te traženje vlastitog puta evangeliziranja. Crkva u socijalizmu ne može se služiti uslugama državnog aparata za sprovođenje nekih čisto kršćanskih normi, kao što to često čini Crkva u građanskom društvu. Zato joj je potrebna duboka svijest zajedništva, oslanjanje na unutarnje duhovne vrednote i angažirana vjera svih, da bi uspješno izvršavala svoje poslanje.

SUMMARIUM

Conversio et renovatio Ecclesiae in quantum debent praecedere et concomitare evangelizationem thema huius indagationis est.

1. In *Novo Testamento* ipse Jesus praedicans vocat ad metanoiam et fidem in Evangelium (Mc 1, 14–15; Mt 1, 17). In praedicatione ejus metanoia est assensus ad ejus personam et opera in quibus Regnum Dei praesens fit, 'Evangelium' est mysterium paschale (cf 1 Cor 15, 1–5). Conversio itaque esset assensus ad Jesum qui passus et glorificatus est. Item in Ac synonymae sunt expressiones *baptisthenai epi to onomati Iesou*, *metanoein* seu *epistrephem epi ton Kyrrion et pisteisai*, quod optime videtur in sermone inaugurali Petri (2, 28), sanatione Eneae (9, 35) et missione antiochena (11, 21). Paulus loco metanoiae adhibet ideam novi hominis per baptismum et fidem induti et semper induendi.

2. *Vaticanium II* triplicem renovationem totius Ecclesiae fovet: spiritualem, doctrinalem et institutionalem. Spirituality est testimonium fidei maturae ex parte singulorum fidelium et accomodata praedicationi hominibus nostri temporis quae est possibilis ob progressum doctrinalem et necessaria ob mutata temporum adjuncta in quibus Ecclesia hodierna suam missionem persolvit. Institutionalism spectat ad reformandas institutiones Ecclesiae quae non sunt efficax signum Christi. Omnes tres renovationes unum processum inseparabilem constituunt.

3. *Declaratio quarta Synodus episcoporum 1974* postulat incessantem conversionem singulorum et continuum renovationem institutionum propter mundum humaniorem construendum una cum ceteris hominibus et propter credibilitatem evangelizationis.

Per modum conclusionis aliquot suggestiones pro Ecclesia in societate socialista evangelizante.